

Hvor hurtigt og let baade Oprindelsen og Kommentaren til en Satire kan gaa af Minde, skjønt Samtiden vidste god Besked om begge Dele, viser bl. a. P. A. Heibergs *Laterna Magica Vise*¹⁾. Anledningen til dens Fremkomst, og en saadan tør man vel forudsætte, var gaaet i Glemme, indtil det nu af et samtidigt Brev fra Grevinde Charlotte Schimmelmänn kan oplyses, at Visen, der „leger Himmelspræt“ med det gamle Testamentes Beretninger og Personligheder, er foranlediget ved Præsten ved St. Petri Kirke Marezolls opsigtsvækkende Prædikener, der ved sin nedbrydende Bibelkritik ganske forvirrede Begreberne.

3.

Et mislykket Forsøg paa en ny Opfattelse af Statsforandringen 1660.

Ved J. A. Fridericia.

En yngre amerikansk Historiker af norsk Slægt, Dr. Johan O. Evjen har som Inauguraldisertation i Leipzig udgivet et Skrift: *Die Staatsumwälzung in Dänemark im Jahre 1660* (Leipzig 1903), hvilket først for nylig er kommet mig i Hænde. Det indeholder en paa god Benyttelse af Litteraturen støttet selvstændig Fremstilling af den i Titlen nævnte Begivenhed i alle dens Enkeltheder, men vil tillige vise alle tidligere Skildringer og Opfattelser af den ud af Videnskabens Rige, og særlig har han vendt disse Angreb mod mig som den, der

Den Dänen, sey es Gott geklagt,
Ward Wein und Geist zugleich versagt.

Tyge Rothe tog i sin Piece: Brev og Bøn til vore Skribentere om Svar paa nogle Forhaanelser imod os, hvilke findes i en tysk Bog, kaldet *Kinder Spiele*; Kbhvn. 1778, til Gjenmæle herimod. Bogen *Kinderspiele u. Gespräche* 1777 er forfattet af Schummel i Magdeburg (anmeldt i Nye kritiske Tilskuer 1778, 405, jvfr. ib. 22 f.). — Efterl. Papirer IV, 267.

¹⁾ Visen fremkom først i J. Smidths Lommebog for Historie og Selskabelighed for 1795, 117 ff. F. Rønning: Rationalismens Tidsalder III, 2. Afd., 333. Efterladte Papirer IV, 157.

sidst har behandlet dette Emne. Efter Forf.'s Mening viser min Afhandling i Historisk Tidsskrift 5. R. 6. Bd. og min Fremstilling i *Adelsvældens sidste Dage*, at jeg ganske mangler Forstaaelse af Kildekritik, særlig at jeg blander ægte samtidige Kilders Beretninger sammen med senere falske Traditioner, og at hvad jeg har leveret, ikke er Historie, men kun et Angreb paa Frederik III. Jeg føler rent personlig ingen Trang til at svare paa disse Beskyldninger, saa meget mindre som Bogens hele affejende Tone ikke opfordrer til nogen Drøftelse med dens Forfatter, og jeg skal ikke heller gøre Gengæld ved at paa vise de Unøjagtigheder, for ikke at tale om Trykfejl, hvoraf den vrimler. Kun et Par Realitetsbemærkninger om Hovedpunktet i Skriftet ønsker jeg at gøre.

Forf.'s Opfattelse er den, at Planen om Overdragelsen af Arvekongedømmet til Frederik III er opstaaet øjeblikkeligt og spontant i de første Oktoberdage hos de upriviligerede Stænders Ledere; de har henvendt sig til Kongen med denne Plan, og han har sluttet sig til den, uden at den i Forvejen har været inden for hans Hensigter. Der foreligger, hævder Dr. E., ikke noget som helst Bevis for det modsatte. Thi naar jeg — og andre — har troet at finde et saadant Bevis i det egenhændige Brev af 26. Septbr. fra Frederik III til Svane og Nansen, som Slange har i sin Historie om Regeringsforandringen, saa er dette min store Fejl, fremkommen ved min Mangel paa den rette Kildevurdering. Ligesom Slanges Historie i det hele vrimler af Fejl og af sammenlavede Anekdoter, saa at den kun fortjener Plads mellem Pseudokilder, saaledes er ogsaa det nævnte Brev fuldkommen uægte, et Opspind af Slange selv. Forf. forsøger nu nærmere at støtte denne Paa-stand ved kritisk at analysere Brevets Indhold og Form. Jeg skal hertil bemærke følgende:

Jeg er gaaet ud fra det sikkert af alle anerkendte Princip, at en noget senere Beretning maa behandles paa samme Maade som de samtidige, naar Muligheden ikke er udelukket for, at Forf. har haft andre Kilder end dem, der er opbevarede til os fra Samtiden. Denne Mulighed er alt andet end udelukket for Slanges Vedkommende; han var en Søn af Peder

Villadsen og har haft dennes Papirer. Hans Beretninger bør derfor prøves og vejes samlede og i det enkelte; der bør af dem udskydes, hvad der maa antages for falsk. Men selv om man fra det samlede Indtryk af hans Tilbøjelighed til at tro paa og oppynte hørte Anekdoter bør ledes til den netop af mig iagttagne allerstørste Forsigtighed over for Fortællinger, som i og for sig kunde være rigtige eller gale, har man ikke Lov til at forkaste som uægte indflettede Breve, som han udmærket har kunnet finde i alt Fald Afskrifter af i sin Faders Papirer, tilmed da Faderen meget godt har kunnet haft dem fra Svane. Man vilde kun have Lov dertil, hvis man kunde støtte en saadan Opfattelse enten paa Umuligheden af Ægtheden i Følge hele den os ellers sikkert bekendte Situation eller Brevets Forfatters Karakter, eller paa Usandsynligheden deraf formedelst Brevets Form og Indhold. Umuligheden kan nu ikke godtgøres hverken psykologisk eller materielt; efter hvad vi véd om Frederik III, kan han meget godt have skrevet Brevet, og materielt er Umuligheden kun til Stede, hvis man paa Forhaand er overbevist om Brevets Uægthed og lægger Situationen til Rette derefter. Tilbage bliver altsaa Usandsynligheden, støttet paa Indhold eller Form. Med Hensyn til Indholdet taler Dr. E. om det urimelige baade i, at Brevskriveren vilde give det en saa hemmelighedsfuld og ubestemt Tone, og i at Adressaterne i det hele skulde have brudt sig om at faa det. Mig forekommer begge Dele ganske ypperligt at passe til en Sammensværgelse. Naar Forf. dernæst undrer sig over, at Kongen forsikrer, at Thuresen er ham velbekendt, skønt alle maatte vide, at dette var Tilfældet, er det for det første altfor betænkeligt at veje et Par saadanne Ord paa en Guldvægt, og for det andet rent ud urimeligt, at det skulde være faldet Slange ind at putte dem ind i et af ham lavet Brev. Ordene er derved netop et Kriterium for Ægtheden.

Dernæst Brevets Form. Dr. E. siger, at den hverken passer til en officiel eller privat Skrivelse. Nej selvfølgelig ikke til en officiel, hvad heller ingen fornuftigvis kan tænke paa, men udmærket til en privat. Her er det gaaet Forf.

meget uheldigt. Han siger, at han ikke kender nogen Privatskrivelse fra Frederik III, der begynder med „vi“; i alt Fald nu kan han efterse den facsimilerede egenhændige Skrivelse fra Kongen af 6. Juni 1651, der findes i Danmarks Riges Historie IV, 353, og som absolut savner alle de Kendetegn, der hører til en officiel Skrivelse, og han vil dér møde Ordet „vi“.

Kun igennem de mest haartrukne Spidsfindigheder er det lykkedes Forf. at føre et saakaldt Bevis for det Brevs Uægthed, hvis Ægthed bringer hele hans Bygning til at falde sammen.

Nyt fra historisk Videnskab i Ind- og Udland.

Frederick York Powell, Professor regius i nyere Historie ved Universitetet i Oxford, f. 1850, er død 8. Maj 1904. En væsenlig Del af hans Studier havde været viet Oldislands Historie og Litteratur; han bistod Gudbrand Vigfusson ved Fortalen til dennes Udgave af Sturlunga Saga (1878) og udgav med ham en Samling af Edda- og Skjaldekvadene under Titel: *Corpus poeticum boreale*, V. 1—2 (1883), ligesom ogsaa et Bind Afhandlinger: *Grimm Centenary Papers* (1886). Til engelsk Historie har han skrevet nogle Haandbøger og mindre Bidrag; han var Medstifter af *English Historical Review* og Medarbejder af *Encyclopædia Britannica* og ansaas for en dygtig Lærer.

Den ansete tyske Geograf Friedrich Ratzel, f. 1844, fra 1886 Professor ved Universitetet i Leipzig, er død 9. Aug. 1904. Hans Betydning for historisk Videnskab beror dels paa hans etnografiske Arbejder (*Völkerkunde*, 2. Aufl., Bd. 1—2, 1894—95), dels og navnlig paa hans selvstændige Udvikling af Anthropogeografien, den Videnskab, der søger at bestemme Naturbetingelsernes Indflydelse paa det menneskelige Stats- og Samfundsliv; de herhen hørende Studier var de centrale i hans Virksomhed (især *Anthropogeographie*, Bd. 1—2, 1882—91, 2. Aufl. Bd. 1, 1899).